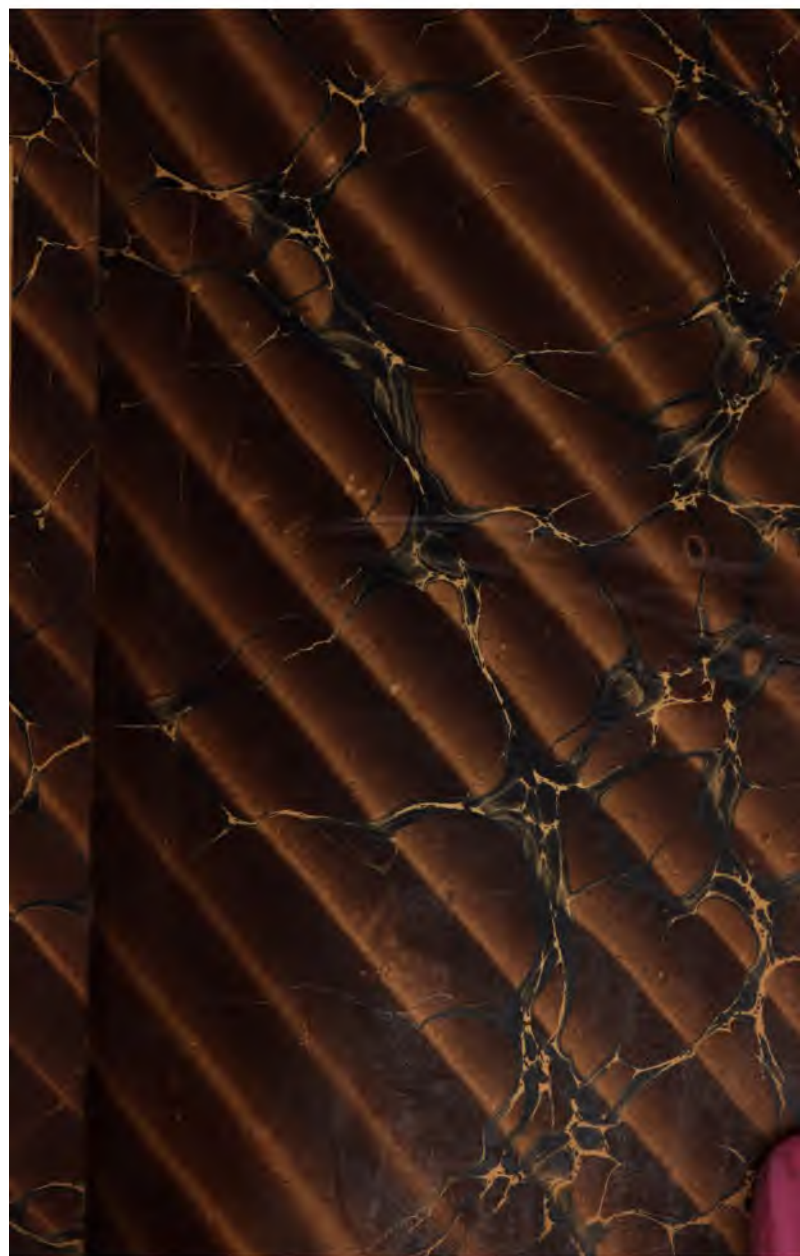

VIRGILIUS VIRGILIANUS,

SIVE

QUAESTIO DE VIRGILII

LOCIS QUIBUSDAM DUBIIS AUT CORRUPTIS.

ACCEDIT INDEX

IN

QUO POETAE OMNIS CUM RERUM TUM VERBORUM ANTIQUITAS PROPRIETASQUE BREVITER EXPLICATUR.

SCRIPSIT

FRID. HENR. BOTHE.

HEIDELBERGAE & SPIRAE

SUMTIBUS AUGUSTI OSWALDI.

MDCCCXXI.

Salisbury fund

VIRGILIUS VIRGILIANUS.

PRAEFATIO.

Virgilianum reddere studui Virgilium iis in locis, in quibus is mihi non videtur, sed trivialis nugatoriusque, non sua quidem culpa, verum temporis et hominum innumerorum, qui per tot secula in eo describendo occupati fuere, partim stupidi illi aut indocti, partim nasutuli sibique plus justo tribuentes, et qui parvo fortasse numero exemplarium uterentur per vecordiam Caligulae, poëtam summum ex bibliothecis amoventis, tanquam ingenio doctrinaque destitutum, ut non inepte Heynius conjicit in Vita Virgilii extrema.

PRAEFATIO.

Et de minorum quidem corruptione carminum Nostri inter omnes constat et maximam esse, et libris nihil juvantibus recte in illis opem adhiberi criticae conjecturae. Sed in tribus quoque potioribus Maronis operibus (eclogas dico et Georgica cum Aeneïde) aliquot etiam restant naevi, quos eximi ex tam pulchro corpore interest eruditorum. Quod utinam ex sententia successisset, animoque nostro ac voluntati respondisset, quo nihil incertius est, eventus! Contra sunt loci, quos sanos curando perdiderunt viri docti cum veteris ignorantia sermonis, tum incuria in eligendis meliorum librorum lectionibus, cumque praejudicatarum opinionum velut tempestatibus abriperentur. Ea nos rectae interpretationis amolientes pro virili parte impedimenta non alium ex re molesta fructum quaesivimus quam hunc, ut sine offensione legi posset vates, quem a pueris maximi fe-

cimus (*); neque malevolos quosdam curamus, qui, cum nihil ipsi multum tricando extricent, aliorum facta et dicta dente livido arrodunt. Quo genere hominum haud utiliores rei litterariae sunt illi, qui *artem musicam*, cum Afro ut loquar, *ad paucos recidere volunt*, per seque inertes sat habent magistrorum, ne intellecta quidem saepe, verba repetere.

Quod ad specimen attinet Indicis Virgiliani hic propositum, ea in re non male operam collocasse nobis videmur propterea, quod nonnulla sunt in rebus verbisque poëtae vel parum adhuc explicata, vel in libris prolixioribus tradita, quae sub uno conspectu posuimus, servatis saepe ipsorum scriptorum verbis, ubi me-

(*) Significatae sunt istae emendationes atque suspiciones nostrae in altera Virgilii Manhemiensis editione, a nobis recognita.

liora non inveniebamus: ut non tirones modo et minus nummati juvarentur, sed amatoribus quoque harum litterarum diffusae lectionis minueretur taedium.

Scribebam Vinhemiae in Palatinatu, mense Oct. 1819.

F. H. B.

VIRGILIUS VIRGILIANUS.

Eclogarum 3, 109. sequ. non erat quod vel mutarent lectionem, vel haec νοθείας insimularent viri docti. Palaemon postquam laudavit juvenes, qui de rebus amatoriis cantaverant, etiam ipse sententiam hac de re addit suam, dicens, opus esse, ut quisque amori dulci diffidat, nisi amarum eum experiri velit. Simplex oratio, simplex homo; futura posita pro imperativis. (*)

Eclog. 4. quantas excitaverit turbas, ut in qua explicanda ne sibimetipsis quidem editores satisfece-

(*) Vitae Virgilii antiquae §. 16. ita interpungitur: *Non verum Aegonis. nostri sic rure loquuntur.* Sed rectius me facturum existimavi, si jungerem verba *Aegonis nostri*, ut *nostri* nomini Aegonis familiariter adderetur, sicut passim apud Comicos, in quo nomine intelligendus est Maro, quem latine locutum esse negabat ineptus iste criticus. Ceterum non nisi hoc loco et 5 Virgilii (Georg. 2, 219, Aen. 7, 543; 10, 445; 12, 218 et 893) conjecturae cum nostrae tum aliorum tantum tribuimus, ut in ipsum eam ordinem reciperemus.

rint, nemo est qui ignoret. Semper autem in *nascente* illo *puero* v. 8. intelligendus mihi quoque visus est Augustus ipse, cujus ad cunas adstare se fingit Virgilius, ejusque facta et fata dicere secundum libros Sibyllinos, rationeque habita illorum, quae de Augusto nascituro et infante tradit Suet. Oct. 94. Eam interpretationem non improbans Joh. Lud. de la Cerda tamen dubitari non posse putat, quin quaedam in hoc idyllio accipienda sint de Salonino, Pollionis filio, velut illa v. 11.: *Teque adeo decus hoc aevi, te consule inibit, Pollio.* In quo dissentiendum nobis est a viro docto cum propterea quod ejus Salonini nullum est in toto carmine indicium, tum quia, quae hic commemorantur alterius aetatis aureae miracula, ea necesse non est ut ab ipsis pueri natalibus incipere dici existimentur, sed ad insequens aliquod tempus referri possunt, quo consul fuerit Pollio. Idque tempus intelligamus licet annum U. C. 714., quo anno Pollionis consulis et Maecenatis opera pax composita fuit Brundisii Augustum inter et M. Antonium, maxima quidem populi Rom. laetitia ac feliciorum temporum expectatione. Ab eo Pollionis consulatu initium capere Virgilius dicit aureum illud aevum, ducemque eundem Pollionem, cujus auspiciis resp. adhuc optime administrata fuerit, bellorum civilium vestigia aboliturum auguratur. De ipsis quidem pueri illius natalibus non esse cogitandum, vel versus 17. indicat, quo pacatum, h. e ab ipso pacatum, orbem patriis recturus esse di-

citur virtutibus, quae viri partes sunt, non infantis; neque aliud volunt vv. 37, 48 (*aderit jam*, non *adest, tempus*), et inprimis 53., ubi tam longam, h. e. usque ad illud tempus durantem, vitam sibi optat vates, quo tempore conspecto et ab se carminibus celebrato libenter se dicit moriturum, quamvis triginta non amplius tum annos natus.

Eclog. 5, 22. cum vulgo ita distinguatur: *Quum, complexa suì corpus miserabile nati, Atque deos atque astra vocat crudelia mater*, quo facto duplex *atque* accipiendum est pro *et, et*, cujus usûs exempla desidero: interpunctionem, quae habetur in edd. Rob. et Henr. Stephanorum, Ald. 1580, Commelin. 1599, Cerdae aliisque revocavi hanc: *Quum complexa*, h. e. Quum complexa est, ellipsi usitatissima, praesertim huic nostro. Vid. index.

Eclog. 9, 21. *Vel* significat *Velut*, sicut passim, et *quae* dictum θαυμαςικῶς pro *qualia, quam egregia*, ut 3, 72, 5, 81.; tota autem oratio refertur ad verba *Quis caneret Nymphas?* quibus praestantia vatis Menalcae significata est.

Eclog. 10, 31. recentiores ita interpungunt: *Tristis at ille: Tamen cantabitis* etc. Male: nam jungenda sunt verba *Tristis at ille tamen* (dixit), ut intelligatur, Gallum, quamvis voce pene lacrimis praeclusa, tamen sic respondisse pastoribus.

Georgicorum 1, 360. scribendum putavi cum N. Heinsio ex codd. Pierii Rom., utroque Mentel., Voss. et Reg. a. m. 1.: *Jam sibi tum a curvis male tempe-*

rat unda carinis, cum duo dativi simul positi ferendi mihi non viderentur.

Georg. 2, 37. itidem interpunctione erratur in edd., in quibus illa sic sese habent:

Quare agite, o, proprios generatim discite cultus,
Agricolae, fructusque feros mollite colendo;
Neu segnes jaceant terrae. Juvat Ismara Baccho
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxima nostrae,
Maecenas etc.

male quidem interturbantibus istis montibus, de quibus dicta parenthesi includenda sunt, more Virgiliano in iis, quae vel causam rei ab se memoratae continent, vel exemplum aliquod proponunt, quo ipsam orationem interrumpere noluerit. Recte Servius: *Per hos montes significat, etiam montuosa et aspera loca tentanda esse.* Prosa oratione dixisset: nam juvat vel Ismarum vitibus conserere etc. Idem remedium cum aliis quibusdam locis adhibui, tum versibus Georg. 3, 79—83, ubi sic legitur in libris: — *strepitus. Illi — gilvo. Tum* etc., in quo Ald. 3. et Henr. Stephanum secutus sum. Cf. notata ad Cir. 5 seqq.

Georg. 2, 69. expressi lectionem codicum Rottendorph. alterius, Zulich. et trium Martini, quam Serv. quidem rejicit, sed quo saepe valet judicio, cum non videret, vulgatum *horrida* interpretamen-

tum esse eâdem potestate, sed eleganter, usurpati verbi *horrens*.

Georg. 2, 219. recepi emendationem Fabri: nam vulgata sriptura *Quaeque suo viridi semper se gramine vestit* putida est planeque Virgilio indigna.

Georg. 2, 296. aut multum ego fallor, aut legendum est *Tam* fortes late ramos et brachia tendens etc., h. e. tam fortis est. Non enim arbor tum demum fortes ramos habere dicenda est, cum multos nepotes durando vicerit, h. e. cum annosa fuerit, cum contra sit, siquidem quo quaeque vetustior est arbor, eo debiliores fieri ejus ramos consentaneum est; sed quia fortes sunt rami et tota arbor, ob eam causam multa durat secula. Cf. 426 — 428. Nihil autem frequentius in libris a et u litterarum confusione. Vide Jos. Scal. Castigatt. in Catull. p. 85. etc.

Georg. 2, 362. *At* arcessivi e Goth. I., cum id, non *Ac* vulgatum, requireret ipsa membrorum orationis (354 seqq.) oppositio: nam ante quidem laborandum esse dicit; at nunc paulisper quiescendum.

Georg. 3, 118. posui *labos* pro vulgato *labor*, non quo caesurae vim ignorem, sed quod hoc illud elegantius est, saepeque cum eo, tanta olim r et s litterarum similitudine, confusum.

Georg. 3, 558. miror contemni libros scriptos et excusos, qui habent *discant*, cum id non dignius sit altero, quod Pierio videbatur, sed rectius uniceque expetendum: nam *discunt* soloecum est, cum *donec*

futurum quid designet h. l., non id, quod fieri dicatur seu factum esse intra aliquod tempus.

Georg. 4, 294. *jacit* est *loquitur*, quemadmodum dicunt *verba seu sermones jacere* pro *loqui* et Livius scripsit 6, 14.: *Thesauros Gallici auri occultari a patribus jecit*. Subintelligendum *esse*, sicut passim, ut haec sit sententia: omnis regio dicit, certam in hac arte salutem esse.

Aeneidos 1, 340. vix dubito quin legendum sit *Imperium Dido Tyria gerit urbe profecta*, non *regit*, quo modo qui locutus sit, scio neminem. Pertinet hoc ad locum de commutatis inter se vocabulorum syllabis, inductum illum a me nuper in Vindiciis Ovid. ad Met. 15, 364.; qui fons uberrimus est corruptionis. Cf. notata ad Culic. 120. et 359, C. Sigon. ad Liv. 8, 13., et quos praeterea laudat Fea ad Hor. Od. 3, 27, 3.

Aen. 1, 636. Dure et audacia lyrica dici Heynio videtur vinum *dei laetitia*; itaque reponit, quod in paucis codd. legitur, *dii* pro *diei*, Gelliumque laudat pro ea scriptura propugnantem Noct. Att. 9, 14. Nec sane ineptum est *laetitia diei*, sed longe aptius *laetitia dei*, Bacchi, quem proclive est intelligi, cum passim audiat laetitiae dator, velut hoc ipso libro 734., vinumque appellari soleat γάνος, laetitia. Vid. clariss. Jacobsii Annotatt. ad Anthol. Palat. p. 225. Quid ad hoc *laetitia diei*, sive significari putes dona hospitalia, sive ipsum vinum dici existimes, quod sane commemorandum est, ut ubique commemora-

tur, in describendo conviviorum apparatu, praesertim laetiore, qualis hic est? Perstitimus igitur in vulgata lectione, quam probarunt etiam Nic. Heinsius et Burmannus. Bonus vir Gellius non semel nubem pro Junone amplexus est.

Aen. 1, 742. *Hic* exhibet negotium, cum viri nomen modo positum fuerit, nec quisquam dubitare possit, quin is ipse haec canat. Quare haud nolim: — *Atlas, Ac canit* etc. Male intrusa h littera, ut saepe. Similiter supra 321: *Ac prior, Heus, inquit*, etc. qui locus conferatur totus..

Aen. 2, 275. etsi defendi potest *redit*, quia tamen sequitur *jaculatus*, h. e. jaculatus est, haud invitus reposuerim, eodem in eadem oratione usurpato tempore verbali:

Hectore, qui exuvias rediit indutus Achilli.

quam lectionem vel ii mutaverint, qui nescirent, *rediit* postremam syllabam sequente vocali recte producere caesurae causa; vel illi, qui *redit* invenissent in libris suis, pravo more librariorum, geminatas litteras semel perscribentium. Possis etiam, non mutato *redit*, legere *jaculatur* sequente versu; sed potior est altera illa ratio.

Aen. 2, 616. non de nihilo est, quod Heynius adhaesit ad verba *nimbo effulgens et Gorgone saeva*, cum *nimbus* nihil aliud significare possit quam *nubem*, qua effulgere dicitur Minerva. Legendum censeo *n. e. in Gorgone saeva*, eleganti et a Graecis petito

usu praepositionis, quem cum alii declaravere, tum inprimis J. F. Gronovius ad Senecam Tragicum. Cf. 5, 37.

Aen. 3, 4. etsi vulgatae lectioni *desertas* colorem aliquem tenuem faciunt, quae infra habentur 122. sequ., tamen nusquam alibi in Aeneïde deserta terra, sed promittitur exulibus Trojanis vel Italia, ut 2, 780, 1; 3, 163 seqq., 477, etc., vel antiqua ipsorum patria, quam desertam intelligere non licet, cum *laeto ubere* acceptura esse dicatur *reduces* versu 95. Tribuendum igitur aliquid puto codicibus nec paucis et partim antiquitate venerabilibus, in quibus est *diversas;* non quo id ipsum genuinum existimem, quod quidem si posuisset Maro, valde infans esset; sed quod latere sub illo rectius aliquod mihi vocabulum videtur. Nihil autem propius accedit ad vulgatum quam verbum *decretas*, quod ut cum altero permutaretur, causa fortasse fuit litterarum c et s majuscularum in scriptis veteribus similitudo. (DECRETAS, DECERTAS.)

Aen. 3, 48, 49. etiamnum affectos puto, cum similia similibus, more suo, librarii adscriberent. Nam ut quosdam versuum suorum, qui valde placuissent, poëtae repetierint, qualibus repetitionibus scatet Maro: non tamen vel in iisdem operibus, vel brevibus intervallis id fecerunt, causaque repetitionis parum idonea. Velut, in Virgilio ut subsistamus, verba *vox faucibus haesit* et 2. Aen. leguntur 774. et 4, 280., denique 12, 868., versusque horum medius

repetitus totus est l. l. libri 12. Sed hic intra spatium 70 non amplius versuum ut eadem bis ebulliat scriptor elegans? Quis credat, cum praesertim formido Aeneae monstrum hoc videntis jam supra descripta sit versibus 29. et sequente? Quam igitur suspicionem olim significavi ad Sophocl. Trach. 826., ea nondum dimota est, sed duplici glossemate inquinatum locum arbitror legendumque:

Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui. Hunc auri quondam cum pondere magno etc.

Aen. 3, 456. male distinguitur in fine, cum haec una eademque sit oratio *precibusque oracula poscas ipsa canat*, h. e. *posc. prec., ut ipsa can. or.*

Aen. 3, 580. ambiguitatis fugiendae causa legam potius: Aetnam imposi*tum* ruptis flammam exspirare caminis, quemadmodum Oeta et Ossa etc. masculo nonnunquam genere usurpantur, intellecto *montis* nomine. Vidd. Torrent. ad Hor. Od. 3, 25, 11., N. Heins. et Burm. ad Ovid. Met. 9, 165.

Aen. 4, 149. *Haud illo segnior ibat Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.* Quid oris decus ad segnitiem? An dedit *sequior*, ut passim *secius* pro *segnius* restituerunt viri docti? Vide 5, 862 etc. Vox Apuleji certe et Ulpiani.

Aen. 4, 169. haud scio an frigeat *malorum* commemoratio post *leti*. Quare haud nolim rescribi *laeti*, laetitiae, ut idem dies gaudium mortemque dicatur attulisse; qua sententia valde locus erigitur. Taci-

tus Ann. 12, 8.: *At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam, impetrat,* LAETUM *in publicum rata ob claritudinem studiorum ejus.*

Aen. 4, 534. dedi *Hem* pro *En* vulgato, quod non facit ad sententiam. *Hem, quid?* habet Terentius. Vidd. lexica. Passim haec confusa.

Aen. 4, 554, sequ. duplex *jam* offendit. Puto hanc fuisse Maronis manum:

Aeneas celsa in puppi (nam certus eundi)
Carpebat somnos, rebus jam rite peractis.

nam certus eundi, intellecto *erat,* cujus verbi ellipsi nihil usitatius apud hunc Nostrum.

Aen. 4, 657. scripsi *si littora tantum Dardaniae nunquam tetigissent* etc., cum vulgata lectione *tantum nunquam* aures offenderentur.

Aen. 5, 59. temere trepidatur. Poscendi erant Aeneae venti, sive expetenda felix navigatio, ut in Italiam perveniret ad annuas ibi inferias patri celebrandas. Huc pertinent etiam Neptuno exstructae arae 639. sequ.

Aen. 5, 136. INTENTAQUE *brachia remis* INTENTI *expectant signum.* Quis ita balbutientem ferat quemquam, nedum Virgilium? Legendum puto *intortaque,* cui quam simile sit *intentaque,* sciunt, qui scriptos codd. versarunt.

Aen. 5, 487. *ingens manus,* sive Aeneae manus proprie intelligatur magna, tanquam herois, sive

dici existimemus turbam Trojanorum, quam statuere ille jussit malum, non adeo placet, ut nolim reponi *Ingentemque*, malum magnum, sive altum. Cf. 489, 511. Eum manu Aeneas erigens solus quam fortis fuerit, sponte colligas; pertinetque *manu* ad pingendam actionem, ut apud Horatium Sat. 1, 9, 64., Epist. 1, 11, 23., Art. poët. 269., totque aliis in locis.

Aen. 5, 810. ne bis in una oratione *cum* habeatur conjunctio, legendum fortasse est *cuperem qui vertere* etc. Istae voculae saepissime confunduntur.

Aen. 5, 822. Quamvis ellipses amet Virgilius, abruptior tamen est oratio, quam quae suspicione careat depravationis. *Comitum* forte exaratum puto pro *comitant*, verbo Ovidiano, quod Nostro minime indignum est. Similes vel forma vel numero ductus litterarum quam saepe commutati inter se fuerint in Mss., neminem doctorum latet, litteraeque a et u non raro sibi invicem offecerunt.

Aen. 5, 850. Recte Servius. Oratio haec est: *Quid enim* (h. e. *Quidni*, ut apud Horat. Sat. 1, 1, princ.) *credam Aenean, Austris fallacibus et coeli fraude toties deceptus?* apparetque, *εἰρωνείαν* esse.

Aen. 5. versus 872, 73. hic posui, ut statim sciamus, sicut decet, quis loquatur verba *O nimium — arena.* Vulgo ab his incipiunt sequentem librum; sed Serv. ad 871.: *Sciendum sane,* inquit, *Tuccam et Varium hunc finem quinti esse voluisse: nam a Virgilio duo versus sequentes* (lib. 6, 1. et 2.) *huic juncti fu-*

erunt; *unde in nonnullis antiquis codd. sexti initium est* Obvertunt pelago proras.

Aen. 6, 31. adhuc legendum arbitror *omne*, quod extat in codd. Rom. aliisque multis vett. Nam quod Lucret. *omnia* sic posuit extremo versu 2, 719. non valere videtur ad idem politiori Virgilio obtrudendum. Statius Theb. 3, 626.: *Vobis ventura atque* OMNE, *quod ultra est, Pandere moestus eo.* Et ita Graeci *πᾶν* pro *πάντα*. Videsis nos ad Senec. Herc. Oet. 48.

Aen. 6, 227. haud scio an ineptum sit et parum latinum, quod legitur in libris, *socios pura circumtulit unda*. Recte, nisi omnia me fallunt, Nic. Heinsius, adstipulante postea codice Zulich.: *puram circ. undam.* Possis etiam *circumluit* secundum Macrobii libros et Maserium. Sed melius alterum. Sequente versu malim *e ramo*, ne ramum conjectum in socios existimemus. Proclivis lapsus, cujus et alia exempla extant apud scriptores.

Aen. 6, 612. non possum non probare Joh. Schraderi conjecturam in Schedis propositam: nam istos poenam non expectare modo, sed revera pendere, ex sequentibus intelligitur. Ergo rectum *expendunt*, nisi malis *exceptant*, litterarum c et p sedibus inter se permutatis, ut passim factum. Vide nos supra ad Aen. 1, 340. et ad Senec. Herc. fur. 268. Sequente v. haud cunctanter ascivi 2 Heinsii codicum lectionem *merset*, quae etiam Schradero placebat prae vulgato *mersit*, quod vix caret soloecismo.

Aen. 6. post 743. versus *Quisque* et *Mittimur* eo posui loco, quo ponendos videri Heynius monuit, Quod ni feceris: oratio erit dissoluta, nec sibi constabit. Transposita autem quaedam esse tantum non in omnibus poëtis scriptoribusque vett. per oscitationem librariorum, tam manifesta res est, ut mirer quosdam hoc remedium fastidire.

Aen. 7, 543. codd. fere dant *convexa*, quod explicaturi operam et oleum perdunt viri docti. Medicei manus 1. est *conversa*, quod a Cuninghamo probatum recepit Brunckius. Sed hoc procul dubio glossema est verbi elegantioris. Moret. 2.: *connexa*, unde facile fuit eruere *connixa*, quemadmodum *niti pennis* et similia dicuntur. Idque recipere in ordinem non dubitavimus.

Aen. 7, 619. fortasse non male fecerit, si quis legat *ut coecis* etc., h. e. postquam se in interiora domûs regiae recepit, quod fecisse et clavum reip. deseruisse dicitur Latinus 600.

Aen. 7, 668. haerent in vulgata lect. *Indutus*, quam corruptam censeo, et ejus loco ponendum *Indutis*, ut dentes leonini (h. e. leonis caput) induti dicantur capiti Aventini. Georg. 3, 363.: *vestesque rigescunt Indutae*. Cf. Aen. 11, 680 sequ.

Aen. 7, 744. *Nursae* olim vulgatum restitui, cum Nursini recenseantur a Plinio 3, 12. in Sabinorum populis, quorum vicini erant Aequi sive Aequicoli, ut qui Marsos inter et Pelignos Sabellosque montes exiguum tractum incolerent ad utramque Anienis ri-

pam, donec a Romanis extinguerentur. *Nersae* nomen, quod praetulerunt, ignotum est.

Aen. 7, 804. *florentes aere cavernae* quid sibi velint, non exputo. *Fulgentes aere catervas* dixit 8, 593, idque etiam hoc loco sufficiendum videri potest, vel, quod alteri simile, *flaventes*, qui auri propriè color est, ad quem colorem quo magis accedit aeris, eo magis laudatur.

Aen. 8, 532. Suspectus locus. Cum aliqui codd. habeant *nec vero*: haud nolim sic rescribi *Nunc vero, hospes (ne quaere — ferant), ego poscor Olympo.*

Aen. 9, 270. malim ambiguitatis vitandae causa: *et* clipeum. Copulae temere nunc addi, nunc omitti solent a librariis.

Aen. 9, 812. vulgo legitur *tum toto* etc. Arcessivi lectionem duorum Burmanni codicum, quia sequitur *Tum demum* etc.

Aen. 10, 366. *quàndo* vulgatum friget, ut quod nihil addat sententiae; quare Parrhasiani cod. scripturam *quondam*, h. e. aliquando, praetuli.

Aen. 10, 445. audax fui reponendo *abscessum* prò *abscessu*, quod nemo est qui explicet, nec dicitur *mirari aliquò*, sed *aliquid*. Simillima haec, quam causam erroris puto; quemadmodum 11, 243. libri aliquot ostendunt *Diomede* pro *Diomedem*, quod in aliis habetur, scatentque ejusmodi peccatis Msti.

Ejusdem libri 478. non magis expediunt *Tandem*: nam *strinxit de corpore* dici ut graecum ἐπέγραψε τῦ

σώματος, non persuadet Heynius. Quid, quod friget *tandem* in actione celerrima, et cujus vix discernas partes? Admisi igitur lectionem Gothani 2.: nam quod codex ille recens et inscite scriptus esse dicitur, id non eam vim habet, ut convellatur ejus auctoritas; neque vel casu exaratum videtur *partem* pro *tandem*, vel interpretamenti habet speciem.

Aen. 10, 614. *Nempe* petivi ex codd. Bigot. et Zulich. *Namque* an sic usurpetur ut *γαρ τοι*, *γὰρ δὴ*, vimque asseverandi habeat eam, quam *scilicet*, *utique*, ignoro, nec sola similitudine duci me patior, sed exempla ejus usûs apud Latinos requiro, quae apponere Heynius neglexit.

Aen. 10, 623. *meque hoc ita ponere sentis.* Dure haec verba explicantur ab Heynio, nec dubium mihi est, quin tam ambiguo loquendi modo alium substituturus fuisset Maro magis perspicuum. *Tendis* convenit sententiae, idque non ita dispar est verbo *sentis*, ut cum eo permutari forte non potuerit. Vel hoc igitur vel quiddam simile succedet in locum scripturae depravatae, neque later amplius lavabitur, cum praesertim Dorvill. a m. 2. habeat *ponere si vis*, quod videtur esse interpretamentum verbi *tendis*.

Aen. 11, 41. *Lacrimis* ITA FATUR *obortis*: *Tene*, INQUIT etc. Inanis *ταυτολογία*, cujus similes non sunt repetitiones ejusmodi verborum illae, quas nuper explicavi in Vindiciis Ovidianis ad Met. 6, 281. Duo Burm.: *sic* fatur. Inde colligas, adverbium esse supposititium, legendumque: *lacrimis affatur*

obortis. Tene, inquit, etc. Primum generaliter significatur, Aeneam affatum esse puerum; deinde ipsa ejus verba ponuntur. Nihil planius.

Aen. 11, 95. Cur autem *ad ALIAS lacrimas?* Hostine hostis deflendus est, quem occiderit? Minime. Sententia hoc vel simile aliquid requirere videtur: *Nos alio nunc a lacrimis eadem horrida belli Fata vocant.*

Aen. 11, 171. Codd. nonnulli et vett. edd. ad unam omnes *Tyrrhenumque,* neque abesse potest copula, cum praecesserit *Tyrrhenique.* Legendum censeo *Tuscûmque,* cui pro glossemate alterum fuerit adscriptum. Cf. 629 etc.

Aen. 11, 213. in ordinem recepi Franc. codicis lectionem, quae neque Burmanno displicuit. Vulgatae *tectis, praedivitis urbe Latini,* scabra est nec facile explicabilis oratio; illa est ἓν διὰ δυοῖν.

Aen. 11, 243. transversos egit viros doctos hellenismi studium, quod nimium Fea recte exagitat in Horatii sui praefatione. Nemo Latinorum dixit *Diomede* pro *Diomedem,* neque potuit ambigui causa, quod in graeco Διομήδη inest nullum. Accedit metri ratio, qua elidere prohibemur postremam syllabam in Διομήδη. Quid multa? Evanuerit forte apex ejus syllabae, ut 10, 445, perstandumque est in lectione plurimorum librorum *Diomedem.*

Aen. 11, 373. Corrupere poëtam (pace tantorum virorum dixerim), qui, scripturam librorum omnium mutantes, *Et iam* dederunt pro *Etiam. Etiam*

hoc loco est *hortantis adverbium*, ut ait Servius, seu potius indignantis, quod in interrogationibus frequens etiam imperativo nonnunquam jungitur, velut Plautus dixit Bacch. 1144.:

ETIAM tu, homo nihili, quod di dant boni, CAVE culpa tua amissis.

Aen. 11, 781. Quid est, quod Camilla *ardere* dicitur *amore spoliorum et praedae per agmen totum?* Leviter affectum puto locum, et sic legendum:

— unum ex omni certamine pugnae
Caeca sequebatur totumque incauta per agmen,
Foemineo UT praedae et spoliorum ardebat amore.

Aen. 11, 831. male sublectus videtur in fine Aeneïdos: nam mors satis descripta in praegressis.

Aen. 12, 48. *Pro me* cur bis dicitur? Malim equidem: *hanc, praecor, optime, promte Deponas.*

Aen. 12, 144. Libri *Magnanimi Jovis ingratum ascendere cubile*, versu elumbi, quanquam haud nescio, quam licentiam Metrici concedant poëtis in verbis a praepositione incipientibus; sed necessitate ejus rei urgente nulla id auxilii expetendum non arbitror, eum praesertim tritum librarii ordinem verborum secuti esse more suo videantur.

Aen. 12, 218. Cruciantur interpretes, dum corrupta explicare student. Male libri *aequis*, recte Schraderus et lenissima medicina *aequos*. Etiam sequente v. peccatum est, nisi quis dicat, quam rem adjuvisse tacito suo incessu dejectisque in terram oculis videatur Turnus. Legendum videtur

Haud juvat, Haud erigit Rutulorum animos. Saepius confusa *Haud*, *aut*, *ad* etc.

Aen. 12, 232. Hoc est: Et infensa Turno Etruria, fatales manus. Fatales autem manus Etruscorum dicuntur propterea quod fato iniquo factum esse videbatur, ut Mezentium hospitio Turnus excipiens odia in se totius Etruriae converteret, Aeneae jam opem ferentis, cum Diomedes a foedere cum Latinis jungendo abhorruisset. Probus itaque versus, neque in suspicionem adducendus.

Aen. 12, 401. Cum populo Paeonum nihil hic debeatur, sed mos dicatur medicorum, *Paeonium* autem (Παιώνιον) o longum habeat, haud scio an legendum sit *Paeonem in morem*, quam lectionem illâ fuerint interpretati. *Paeon mos*, ut *Romula gens*, *heroas sensus* etc.

Aen. 12, 659. *tui fidissima* dubito an sit latinum, praeferamque sane *tibi fid.* Scripserint forte *tiui*, ut saepius b et u litterae confusae sunt; hinc error.

Aen. 12, 739. Cum *Vulcania* dixerit, quid attinet subjicere *dei*, quasi quis deum esse Vulcanum nesciat? Suspicor, a poëta profectum esse *arma adeo ad* etc. Origo vitii repetenda videtur a scriptura continua et more librariorum bis positas easdem litteras semel exarandi, quem morem etiam supra attigimus in nota ad 2, 275.

Aen. 12, 802. Locus affectus: nam quod placebat Heynio, verba *et mihi curae saepe tuo dulci tristes ex ore recursent* hoc significare *nec toties me quere-*

lis tuis fatiges, id quo modo fieri posset, vellem ostendisset vir eruditissimus, cum *tacitam* Junonem dolori indulgere suo nolit Jupiter. Aen. 1, 652.: *Sub noctem cura recursat*, h. e. Sub noctem curae denuo meminit. Et similiter Tac. Hist. 2, 78.: *Recursabant animo vetera omnia.* Sil. 6, 555.: *Captaeque recursat Attonitis arcis facies.* Eâdem sententia h. l. legendum censeo:

Nec te tantus edat tacitam dolor, UT mihi curae
Saepe tuo dulci tristes ex ore recursent.

h. e.: Cave tacito dolore tam vehementer afficiare, ut saepius obversetur ante oculos meos curarum tristium imago in ore tuo dulci conspectarum, cogarque earum meminisse, etiam cum nolo. Sic expedita omnia, idque unius litterae dispendio et verbis inter se commutatis, quae centies fraudi sibi invicem fuerunt.

Aen. 12, 893. dedi *clausumve* pro vulgato *clausumque*, quod alienum a mente loci: nam diversa sunt volare et terra condi. Istae voculae nulla non pagina miscentur.

Culicis statim in limine impingitur: nam quid sibi volunt istaec versu 4.

Omnis ut historiae per ludum consonet ordo
Notitiae?

aut quis *notitiae historiae* dictum putet cum Scaligero pro *notitiae historicae*, quod ipsum prosaïcae convenit orationi, poëticae Virgiliique non convenit? In-

ter turbas et conatus librariorum atque interpretum insistendum censeo lectioni nonnullorum librorum *Nutritae*, ex qua male feriati quidam homines fecerunt *Nutrices*, cordatiores, sed ipsi quoque a scopo aberrantes, *Notitiae*, quod nunc legitur, cum melius videretur aliquid ponere, quod intelligi posset, quam sensu cassum? Verum sexcenties commutatae inter se sunt o et u litterae; sexcenties apex periit compendiorum; quis igitur dubitet, *Notritae* degenerasse in *Nutritae*? Sane legendum est *Non tritae*. Hic noster Georgicorum 3, 3.:

CETERA, *quae vacuas tenuissent carmine mentes,*
OMNIA IAM VULGATA: *quis aut Eurystbea durum,*
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer etc.?

h. e. quis nescit Herculis facta, quis Argonautarum etc.? Ista et quae versibus 26 seqq. commemorat, omnium sermone *trita* erant et a multis poëtis ad taedium usque decantata; sed mors Culicis non magis trita, quam Batrachomyomachia, cui simile fingere volebat fortasse scriptor carminis, quisquis fuit. Versu 9. parum placent *securi* FRUCTUS, non quo dici nequeant securi, quos tuto possis carpere, sed quod fructus hic nihil aliud sunt quam carmina, nec poëta dicens, posteriore tempore se gravius quid locuturum, cum tempus concesserit secure loqui, ut digna Octavio polire seu scribere possit carmina, crimen effugit perplexae et ταυτολόγȣ orationis. Legendum videtur *fluctus*, fluctus bellorum civilium, et

accipiendum *fluctus securos* per hypallagen satis usita tam pro ipso poëta securo a fluctibus. Horatius Epist. 2, 2, 46.:

Dura sed emovere loco me tempore grato,
Civilisque rudem belli tulit aestus in arma.

Od. 2, 7, 15.:

Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit aestuosis.

Et sic passim. (*) Vers 21. non male Heynius *canentis* pro *tenentis*. 34. lenius est *et* addere extremo versu, quam inserere medio sequente post *Phoebo*, ut placet Heinsio aliisque. Saepe locum eum tenet copula, nec raro periit. 35 seqq., ne longi simus, sic videntur legendi:

Et tu, sancte puer, memoraberis, ac tibi certa est
Gloria perpetuum Latii mansura per aevum;
Et tibi sede pia maneat locus, et mihi sospes
Debita felices memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens.

Et tu, Etiam tu, cum tempus permiserit. Cf. 9. Verba *latii* et *lucis* persimilia in multis aevi medii Mstis. Dictum autem Latium pro imperio Romano, ut potior ejus pars. Ovidius: *Quo nullum Latio clarius extat opus* etc. Vulgata *et tibi sospes* etc. frigere mihi videntur. Subinde mixta haec pronomina in

(*) Possis etiam *fluctus* ita accipere μεταφορικῶς, ut *aequor* ap. Hor. Od. 4, 15, princ. (*Phoebus — increpuit lyra, Ne parva Tyrrhenum per aequor Vela darem.*)

libris. Dicitur autem Octavii vita, sospes ei debita, quam, ἀγαθοῖς φλέγουσαν, ut ait Aeschylus apud Scaligerum, poëta optat ut sibi memorare carminibusque celebrare liceat per annos felices. 56. fort. leg. cum Heynio:

Imminet e ripa prostante in imaginis umbram.

58. recte vett. edd. *illi*. Lege:

O bona, pastoris si qui non pauperis usum
Mente prius docta fastidiat, et probet! Illi
Omnia luxuriae spretis incognita Curis,
Quae lacerant avidas inimico pectine mentes.

et probet, sed probet, ut adversari solet copula. Vide Horat. Tursellin., I. M. Heusinger. ad Phaedri fab. 1, 3, 2 etc. *Pectine*, πλήκτρῳ, flagello, vel simili instrumento, ut late patet usus vocabulorum πλῆκτρον et *pecten*. Vulgatum *pectore* ferri nullo modo potest, nec placent, quae aliis, *foenore*, *foedere*, *pignore*. 66. nec *Boeti* nomen tolerabile est, nec *Boëthi* metro convenit. An fuit *Bedae*, de quo Plin. H. N. 34, 8. non uno loco? 79. *procul* absolute positum est, ut saepius, h. e. procul a loco, in quo nunc versatur scriptor, urbe: nam ruri eum non degere, ex praegressis colligas. Sed *probando* nullo negotio mutandum in *probandas*. Beatissimus dicitur is, qui agnovit, probandas esse opes non avidas, non insatiabiles, non immodicas. 94. recte N. Heinsius: *Frondis Hamadryadum*. *Gratissima frondis Tempe* graeco modo loquendi dictum pro eo, quod est: gratissima pro-

pter frondem Ham. Idem: *quorum*, non *quarum*, ut libri, quod ad proximum nomen Hamadryadum retulerunt, qua saepe sunt oscitatione, descriptores. Mox *apricas curas* ne ipse quidem probo, et reponendum censeo *amicas*, quod isti simillimum, sententiaeque tam aptum, quam quod maxime. 100. verius fortasse est *Tenditur evectus*. Codd. *Tendit in evectos*, *Tendit et evectus*, unde efficias etiam *Tendit et evectos*, quod non deterius Aldi et vulgata lectione. 105. N. Heinsio legendum esse videbatur: *lymphae*,

Quae subter viridem saliebat garrula muscum,

et recte quidem, nisi quod ponendum potius est *resilibat*, h. e. *resiliebat*, ut alibi Virgilius dixit antiquo more *lenibam*, *nutribam*, Catullus *custodibam*, Terentius *servibam* etc. 113. nihil melius reperio Fabriciana conjectura

Posterius poenam gnati de morte datura.

119. *chorea — fundentes*. Synthesis, ut monet Heyn. 120.

Ipsa loci natura domum resonante susurro
Quis dabat, et dulci fessas refovebat in umbra.

Quid, quaeso, *domus* ad *choreas*? Sub dio saltasse dicuntur Panes et Satyri cum Nymphis, natura loci *resonante susurro* nemorum ac fontium non *domum*, sed *modum* dicitur dedisse, h. e. fecisse, quemadmodum *turbas dare* legitur apud Terentium, et apud ipsum Maronem A. 2, 463.: *qua summa labantes*

Juncturas tabulata dabant, et 482. *ingentem lato dedit ore fenestram*, ad quae loca vid. Servius. *Modos* autem *facere* notum e didascaliis Terentianis. Pertinet σφάλμα ad permutata syllabarum initia. Cf. notata ad A. 1, 340. Dein legendum *fessos*, siquidem non Nymphas modo, sed etiam Panas Satyrosque fatigatos fuisse saltando consentaneum est. 128. recte Heins. *implexae*, et sequente v. Schraderus *pandebant*, adstipulante Heynio. *Tenti rami*, bene se habent, ut in quibus pandantur atque explicentur velamina. 130 seqq. Locus tantum non conclamatus ac depositus. Haec in mentem veniebant:

Post etiam cui, Demophoon, aeterna relinquis
Proh! fidei lumenta tuae, male perfide, inultis,
Perfide Demophoon et nunc deflende puellis.

h. e.: Etiam adfuit Phyllis in amygdalam mutata, cui tu postea (diu post Phaëthontem, utpote post excidium Trojae), aeterna fidei tuae lamenta relinquis seu reliquisti, o Demophoon, male perfide etc. In quibus *Post etiam* pro *Posterius* et *inultis* N. Heinsio, *lamenta* pro *lamentandi* editori Gottingensi, *deflende* Scaligero, reliqua debentur nobis, quae in medium attulimus, ne ἀσύμβολοι advenisse videremur, misereque habitum scriptorem *male* etiam *ipsi perfidi* deseruisse. 135. Fabric. Heins. Schrader.: *addita*. Sequ. versu *hirsutaque taxus* erat in Ms. Koeler., cui lectioni quo modo Heyn. adversari dicat versum sequ., non intelligo. Quo quidem N. Heins. recte scripsisse

videtur *Ac petit* pro *Appetit*, et mox *nec laeta cupressus* pro *et l. c.* 139. malim *movent fagus*, h. e. moventur, cum praesertim in Voss. legatur *monent*. Nec displicet Jacobsii, viri eruditissimi elegantissimique, conjectura *patent*. 145. Schrader.:

Carmina per vacuos edunt resonantia campos,

quo nihil aptius verisimiliusque invenio. Sequentia, nisi supposititia sint, expedientur fortasse sic legendo:

His suberat gelidis manans e fontibus unda,
Quae levibus placidum rivis sonat acta soporem;
Sed quaqua geminas avium vox obstrepit aures.

Sonare liquorem quid sit, parum perspicio. *Quaqua* pro *quanquam* placuit Barthio Adverss. 20, 23., h. e. ab omni parte. 161. scriptor fortasse dederat:

Ni Fors incertos jussisset ludere casus.

Ludere passim dicitur Fortuna. Mox Heins.: *Obvia vibranti decerpens* (vel *detergens*) *gramina lingua*; Schrader.: *O. v. carpens gravis* ore trilingui; uterquo ingeniose; sed ferri posse videtur vulgata, si *gravis aëra* sic interpretemur: *gravis quod ad aërem seu spiritum serpentis attinet*, gravi anima praeditus. Cf. 175. 174. malim *conten- dere*, et 176.: *Saevius arrepens*, hoc quidem cum Scaligero. 184. seqq. certe intelligi quodam modo possent, si sic legeretur: *namque*

Qua diducta genae pandebant lumina: geminans
Hac senioris erat mature pupula telo
Icta levi, qui prosiluit etc.

genae, palpebrae, ut intelligatur, ictum fuisse hominem a culice in interstitio palpebrarum. *Mature*, in tempore. Mox haud reprehenderim legentem *cui desitus* etc., desitus, qui cessavit. 192. Fortasse secundum Ald. et Schraderum: *Quam casus sociarit opem numenve deorum, Prodere sit dubium:* nam medius versus haud dubie a glossatore profectus est. Quae sequuntur, non omnia attingo, sed feliciori medico curanda trado. 196. legi posset: *frondemque* (ramum, truncum, quo percutiebatur a pastore) *petentis Ictibus ora ferit —;*

Et quod erat, tarde somni languore remoto,
Nescius, an species tantum accessisset ad artus,
Hoc minus etc.

Ora (ut Scal.) et *ossa* etiam alibi confusa propter r et s litterarum in multis aevi medii libris similitudinem. *Species*, εἴδωλον, imago somnii. 210. sequar equidem vett. edd., in quibus est *Quis meritis;* deinde legam cum N. Heinsio: *aut quo delatus*, h. e. quo forte scelere admisso, et mox cum eodem: *per inania Averni*. 216. vett. libri cum scripti, tum excusi *Videt*, *Videt et*, *Vidi ut*, et *Lumina cum lucent*. Legendum puto:

Praeda Charontis agor, vidi et flagrantia taedis
Lumina, quis lucent infernis omnia templis.

Infernis dedit Domitius Calderinus, quod merito arridebat Heynio. 227. Egregie Jacobs.: *Justitia et prior illa Fides*. Nec male Heins.: *Instantia vici* etc.

241. idem rectissime: *Vix ultimus amni Extat.* 242. Nihili sunt ista *in omnia.* Legam:

Gutturis urenti revolutus inanis ab orsu.

vel *arenti* cum libris, eadem sententia. Audacius etiam Heyn.:

Gutture ab arenti revolutis fluminis undis.

247. seqq. utcunque restituantur legendo:

—— *Erinnys.*
Sic et Hymen praesaga dedit connubia mortis,
Atque alias alio densàt super agmine turbas,
Impietate fera vecordem Colchida matrem,
—— ——
Tum Pandionias etc.

Praesaga certa, ut opinor, conjectura Heynius. 252. Heins.: *Q. v. cit Ityn, et Ityn quoque Bist. rex* etc.

261. *Comites* Proserpinae heroïdes non sunt ferendae, nec mirum, obscuram visam fuisse Heynio sententiam. Videtur sic legendum:

Obvia Persephona immites Heroïdas urget
Adversas perferre faces; Alcestis etc.

Heroïdibus, quales sunt Danai filiae et Medea, obvia est Proserpina, arcetque eas ab amne Elysio et perferre cogit adversas Furiarum faces; at Alcestis securum agit aevum etc. 265. seq. fort.: *Ithaci semper ducis Icariotis Foemineum incorrepta* (a Furiis) *decus* etc. 268. sequ. fort.:

Quis misera Euridice tacito moerore recessit,
Poenaque respectûs aeternum in te manet, Orpheu.

Quîs, a quibus, procis et ceteris damnatis apud Inferos, inter quos damnatos Orpheo perdurandum est, quia jussum Plutonis migravit. 274. jungenda sunt *Tartara cruenta*. 281. Heyn.: „Interpolatio," inquit, „h. l. grassata est: *steterant amnes* jam praecesserat v. 277. Heinsius conjecit *sequiturque comes*; tum mavult *sonoros*." Et hoc quidem recte; sed altera viri optimi conjectura nimis aberrat a scriptura codicum. Legendum sine controversia:

Jamque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steteratque amens, *silvaeque* sonoros
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.

amens, stupefacta. 285. verba *nocte relicta* ita interpretatur Heyn., ut *cursum* intelligat, *quo noctem* dea *efficit regitque*. Mihi durum id videtur, nec tamen probo Marklandi commentum *nocte relecta*, quod abhorret a sententia loci, sed *noctem* significare existimo *nubem*, qua relicta seu discussa passa est Diana *se contigi lumine claro*, ut loquitur Catullus carmine de Pelei Thetidisque nuptiis extremo. Noster Aen. 3, 194.:

Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,
Noctem *hiememque* ferens.

Et Georg. 1, 328.:

Ipse Pater media nimborum in nocte *corusca*
Fulmina molitur dextra.

Et Aen. 4, 123.: nocte *tegentur* opaca, ubi nubibus obtentum obscuratumque coelum intelligitur. Ne-

que inepte sic accipias Homericum illud Iliad. 1, 47.: *ὁ δ' ἤϊε νυκτὶ ἐοικώς*, et conjungi solent *nox* et *nubes*, tanquam similia, velut Horatius dixit Epist. 1, 16, 62.:

Noctem *peccatis et fraudibus objice* nubem.

Sed veram etiam noctem intelligas licet, cujus remota caligine conspiciendam se dedit diva, cui sententiae contrarium est, quod dicitur Aen. 4, 570: *Sic fatus nocti se immiscuit atrae.*

287. *Non fas, Non erat in vitam divae exorabile numen.* Consisa oratio, sed vitio carens. *In* finem actionis indicat, ut passim. *Exorabile in vitam*, exorabile ut vitam daret seu concederet, quale numen negat esse Proserpinae. 310, 11. Heins.:

Ipsa jugis namque Ida patens vernantibus, ipsa
Ida faces altrix cupidis praebebat alumnis.

Sed *Aequa* ferri potest, h. e. propitia.

318.

Ignibus hic telisque super, si classibus Argos
Eripiat reditus.

Recte Heins. *taedisque*, quae vocabula etiam Senecae Herc. fur. 1236. alibique confusa sunt. Difficilius est judicare de fide verbi *super*, quod mendo laborare Heynius putans legendum conjecit *furens*. Verius fortasse, certe lenius, est *subit*. 341. Joh. Schraderus: *Tenderet evectus*; sed hoc σολοικίζει, quia sequitur praesens tempus *Frangitur*. Malim itaque *Iverit evectus*. 344. sollicitanda non sunt verba *Nereïs ad*

undas Signa dabat, h. e. apud undas, tanquam dux bellicus. Dein coepta nova sententia legendum, secundum Ms. Koeler.: *Pars* (undarum seu pelagi) *inflexis superata* (est) *carinis: Quum* etc. 349. repono *undae* et v. sequ. *certant*, quia sequitur Corruere et sol *his* (nam sic leg. pro vulgato *iis*) et sidera cuncta minantur. 352. fort.: — *minantur, Ut venit in terras coeli fragor; ac modo laeta* etc. 359. miror Heynium parvi pendere N. Heinsii et Friesemanni emendationem. Quid, quaeso, est *Heroës*, — *Omnis Roma decus magni quos suscipit orbis?* Verum est, si quidquam aliud, *suspicit*, miratur, veneratur, annumerandumque hoc vitium iis, de quibus monui ad Aen. 1, 340. 366. Heins. et Burm.: *Finitimi*, nec male, quidquid dicit Heynius, cui quae placent, *Clusini, Etrusci, Tyrrheni*, immane quantum absunt a vetere scriptura. Non ita in promtu est dicere, quo modo vox loco aptissima mutari in ineptissimam potuerit; nec diffiteor, eam solam ob causam diffidere me virorum doctissimorum conjecturae, malleque propemodum

LUCMONIS *cessit cui fracta potentia regis.*

Regis Lucmonis, seu Lucumonis, Porsenae. Rarius nomen ansam praebuerit corruptionis, nec litterarum ductibus valde differunt *Lucmonis* et *Legitimi*, constatque c et g saepius mixta esse in codicibus. Propert. 1, 29.:

Prima galeritus posuit praetoria Lucmo.

De Lucumonibus Etruscis, e quibus Porsenna fuit, omnia in vulgus nota. 367. fort., expuncto versu 369., qui glossemati simillimus est:

Hic Curius clarae socius virtutis, et ille
Flaminius, devota dedit qui corpora famae,
Illic, Scipiadaeque duces etc.

Famae enim legendum puto, intelligendumque C. Flaminium, iterum consulem, qui periit proelio ad Trasimenum. *Corpora*, corpus, ut alibi non semel. 374. seqq. legendum censeo:

— *qua, maxime Minos,*
Conscelerata pia discernis vincula sede.
Ergo iam causam mortis me dicere *junctae*
Verberibus saevo cogunt ab judice Poenae.

Vinctae vulgatum nemo expetit, neque apta sequentibus Petaviani cod. et veterum edd. lectio *vitae*. Saepissime mixta haec vocabula. 378. sequ. Codd. scripti: *Nec tolerabilibus*. *Non* et *nec* subinde confusa in libris. Rescribam equidem:

Quum mihi tu sis causa mali, nec conscius adsis
Non tolerabilibus curis. Haec immemor audis etc.

Veterum quidem edd. scriptura *adsis, Sed tolerab. curis haec immemor audis* soloeca est, legendumque *audias*; verum id versui refragatur. 379 sequ. Quidni legamus:

— *Haec* (vel *Haecne*) *immemor audis*
Et tanquam vani dimittes somnia ventis?

Vetus lectio est *Et tamen in vanis dimittes somnia v. Vani*, mendacis, culicis. 385. Malim *sollicitae d. inertia vitae*. Descriptio haec somni. Notum Flacci illud *Ducere sollicitae jucunda oblivia vitae*. 386. Fort.:

Interiusque gravat mentem aegror, nec tulit ultra etc.

400. fort. *Parthica* cum Scaligero: *est enim*, inquit Heyn., *myrti genus philadelphum, quod apud Parthos inveniri Athenaeus tradit*. 403. Heins. *turba*, quod placet.

Jamque ad *Cirin* itidem curis nostris utcunque expoliendam accedamus, quae non minus depravata est. Cujus versu 5. et proximis, cum P. Leopardi vett. edd. apud I. Nic. Leonsem Epiphyll. 8. 23. habeant *Non me ea curat eo dignum se cudere carmen*, sic legendum censeo:

—— —— umbra,
Nec mea cura adeo dignum scit cudere carmen
(Longe aliud studium atque alios accincta labores
Altius ad magni suspendit sidera mundi,
Et placitum paucis causa est ascendere collem):
Non tamen absistam coeptum detexere munus.

Ista parenthesis vere Virgiliana est: vide notata ad Georg. 2, 37. 12, 13. Fort.:

Quodsi munificae proferre valent genus omni
Mirificum seclo: modo sit tibi velle libido.
Si me etc.

h. e.: Quodsi Musae munificae meae valent in notitiam hominum adducere seu celebrare genus (Vale-

riorum) omnibus reip. Romanae seculis mirificum: modo libeat tibi, Messala, id velle. 21. malim *magna*, quibus respondeant *non magna exordia* v. 47. Alioquin etiam nescias, quid peplo intexere cogitet poëta.

40. recte, nisi fallor, Jo. Schrader.: *exterrita amoris*: nam fuit Scyllae amor portenti similis. 58. Legi posset *Illam esse aerumnam, quam saepe* etc., ut ipse Scylla vocetur aerumna, h. e. pestis, exitium. *Saepe* cur displicuerit Schradero et Heynio, non intelligo. Saepe legi solet Homerus, saepe igitur etiam illa historia de Scylla. In versum 63. et alios similiter corruptos, qui deinceps sequuntur, incumbere nunc non vacat. 70. Heyn. malebat: *Sive est Aeaeis speciem mutata venenis*. 89. Heins.: *Quidquid et* (vel *id*) *est, tali quod quis de c. l., Somnia sunt*.

174. fort. *de nocte*. 175. Broukhus.: *amores*, stellas, in quas mutatae olim virgines. 186. Heins. *astuto*. Malim equidem *Argivo*, Graeco, quem minime expectaris hostem esse itidem Graeco, qualis erat Nisus. 214. Fort.: *bidenti Ut vadit: demtae subita form.* etc. 216. Fort.: *Jam, qua* etc. 218. Heins.: *S. ad celsi*. 248. *istis*. Fort. *isse*, et sequente v. *senio* pro insulso *scoria*, cum viro quodam docto Misc. Observatt. 4. p. 323. 266. Scriptum fuisse videtur:

Dicam equidem: quoniam fictum me dicere, nutrix,
Non sinis.

288. Leg.: *Semperne aut*, et *portabit* sequente versu. 293. Fort.:

Jam, jam nunc nobis ah! quae (vel *ecquae*) *senioribus ullum*
Copia vivendi vitae genus?

315. Recte, ut opinor, Heins. *lepore*, et 327. *feraris*. 328. haud nolim:

Nunc ergo, infectum fieri quod non pote, conor
Flectere: ama, neque etc.

338. fort.: *comites, o alumna*, correpta interjectione ante vocalem litteram. Vid. index. 343. Heyn. *aptare*, quod probabile. 345. Lege *crebrosque*, ut haec certe connectantur. Sed totus locus ita se habuit fortasse in αὐτογράφῳ poëtae:

Incipit, haud crebrosque insani pectoris ictus
Fert anus, assiduis mulcens praecordia palmis.

350. Heins.: *Egelida v. jamjam quat. ab O.* 374. *Stygialia*. Inaudita vox, neque librorum, sed Scaligeri. Libri *frigidula*. Lege:

Inde Jovi geminans (vel *ingeminans*) *magico furialia sacra* etc.

278. Malim *pellacia*. Verba saepius confusa. 380. fort. leg. *caventi* cum Heynio. 383. seqq. ponendum esse suspicor:

Jam longo optat quoniam succurrere amori.
Nec minus illa tamen revehi quoque moenia Cretae (sic Scal.)
Gaudebat; cineri etc.

408. Fort.:

Vos Pandionia (ut Heyn.) *si quae de gente venitis,*

si quae, quia Procne et Philomela potissimum intelliguntur. 410. Rectum foret *quod haud salva licuit te dicere, Procne*, quia dudum Procne in avem mutata fuit. 455. Heyn.:

Sit satis o (sic Heins.) *tantum miseram vidisse malorum.*

Certe *solam* friget. 466. malim: *Insessumque feris.* Verba *ferus* et *suus* identidem inter se commutantur. Vide interpretes ad Ovidii Met. 1, 159, nosque ad Senecae Phoeniss. 23. et passim cum in isto opere tum in Vindiciis Ovidianis. 473. Heyn.: *Sunion hinc, statio* etc. 478. idem: *Et Diam et Siphnon sement.*

481. Heins.: *Afer ut hib.* 482. Possis:

Donec tale decus formae vexarier aequor
Non tulit et miseros mutavit virginis artus;

ut ipsum aequor Scyllae misertum sit. Sed Heynius: „Ecce," inquit, „visum objicitur novum et dignum conjectore apud Jul. Sabinum. Ubi Seriphon et Dionysam memoravit, porro legitur: Aegos *pro Aegaeo mari ponitur, quod etiam Valer. Flaccus usurpavit:* Et quanto fremitu se sustulit Aegos. *Nota haec vix alio quam ad hunc versum spectare potest, legitque adeo in libro suo Sabinus pro* aegros Aegos, *quod pro Aegaeo mari dictum vult. Hoc quidem perperam: nam Aegaeum mare mythice non per* Aegon, *sed per gigantem* Aegaeonem *repraesentatur; sed idem* Aegaeon *etiam* Aegan effertur, Αἰγαίων, Αἰγάων, Αἰγὰν, *ut* Titan *ex* Titaeon, *a Titaea, matre. Ita etiam meliores libri apud Valer. Flaccum loco laudato, qui est lib.* 1, 629., *exhibent*

Aegan, *ubi vid. Voss.*" Hactenus bene vir doctissimus; sed quod addit: *Nec tamen quicquam prodest ad sensum, si legere velis et in nostro* Aegan, aliud egisse videtur, cum id scriberet: nam aut *aequor* legendum est, aut *Aegan,* nisi quis abesse gigantem malit, cum nihil afferre videatur auxilii, omniaque haec ad Amphitriten referens jubeat sic legi:

Donec tale decus vexarier aequore formae
Non tulit et miseros mutavit virginis artus
Caeruleo pollens conjux Neptunia regno.

Verum equidem reponendum censeo nomen *Aegan* et hoc loco, et apud Stat. Theb. 5, 56, ubi vulgo habetur *Aegon,* quo modo Ἀλκμὰν pro Ἀλκμαίων dicitur apud Pindarum Pyth. 8, 66, 80.: nam Αἴγων derivandum esset ab Αἰγάων, ut Ποσειδῶν a Ποσειδάων.

496. fort.: *utque undique mutabantur: Oris* etc.

505. rectius fuerit: — *pennas, Inde aliae partes* etc.

529. fort.:

Reddidit ablatam mutato corpore vitam.

532. pessime libri Mss. et cusi: *deorum. Duorum,* Nisi (nam *patrisque* pro *gnatique* legendum vidit Heyn.) et Minoïs, judicio damnata erat Scylla; sed unum tantummodo, patrem, odio suo persecuta est.

Catalectorum 5, 6. Oudendorp. legebat, metri causa: *qua jam adsim tibi.* Malim: *quis, ira, furore, lingua.* Non semel haec vocabula confusa: vid. C. Fea ad Hor. Epod. 2, 21. *Adsim* in malam partem,

ut *addita* Teucris Juno A. 6, 88. 7. legendum videtur cum Scriverio *Ei* vel *Hei prost.* 21. seqq.:

Nec te moveri, elumbis, *in* crocotula (Heyn.)
Prensis videbo alaribus (Scal.)
Flavum prope Thybrin, atque olentes nauticum
Vocare etc.

Alaribus, *πτερυγίοις*, alis crocotae vestis, quas ille muliebriter vestitus adducit, ne saltantem impediant, ut recte Heynius interpretatur. 29. ponendum puto *et salivosis aquis*, ut dapibus homo istis repletus dicatur, quae, quamvis sordidae, salivam ei adhuc moveant. 31. malim *docta* pro *docte*, sed eadem sententia, ne versus ruat. Statim Colvius ad Apul. et Burm. *Olusque* pro *Os usque*, quod alienum.

Catal. 7, 6. recte Heins. *Musarum*. 11. fort.:

Ite hinc, Camoenae, vosque limine a saevo;

vosque, vos quoque. *Saevum* seu severum *limen* dicit philosophiae.

Catal. 8, 6. fort. legendum *Atque hoc*, et 8. *Quinctius*, sequente autem versu *obtudisse*, ubi vulgatum attondisse metro adversatur. Eadem maxime de causa 16. non invitus dederim *reposuisse*. 22. Heins.: *Paterna lora* buxeumque *pectinem*. Malim, ut lepidius leniusque, *proximique*, ut a patre lora se accepisse Sabinus dicat, proximi vero seu vicini pectinem furatum esse.

Catal. 11, 7. fort. *nostris*, Romanis. 33. sequ. legendum:

Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
Immiti *expertae fulmine et imbre Jovem,*

non *Immitti*, quod frustra defenditur. 39. fort. *donarunt* (dei). Cf. 21 sequ. 44. Quid, si legas:

Tam procul ah! grata, *tam procul a patria.*

Litterae g et c, r et n, a et o quoque, mixtae saepius, nec semel h male intrusum turbas dedit. 51. fort.:

Caedere nunc Afrae (vel *Afrûm*) perjurae *millia gentis.*

Perjurae etiam Oudendorpio in mentem venit, eoque ducunt libri, qui *perjure.* 53. fort.: *quaerere partem,* et mox, perspicuitatis gratia: *Ipsa has* (laudes), *ipsa* etc. 61. posuerim:

Ad laudem adspirare humilis si audere Camoenae,
Si patrio Grajos carmine adire sales
Possumus.

Catal. 13, 10. Casaub.: *tam.* Fort.:

Clio tam cretâ *candida non loquitur.*

cretâ candida, cretâ notata, probanda.

Moreti 8. recte Scal. et Heins. *fomes.* 15. fort.:

Et reserat clausi, quo providet, *ostia clavi.*

Certe *clausi, a clausum,* recte se habet, neque obtemperandum Heinsio, *caveae* reponenti. *Quo providet,* quo clauso sibi prospicit, repositis ibi rebus ad vitam necessariis. 23. rectissime Heyn.: *geminumque mo-*

larem. Excudi jussimus in ed. Manhem. 65. legendum fortasse *pauca* pro *plure*, quod abhorret a sententia loci. Ms. Helmstad. habebat *multa*, quod glossatoris. 71.

Vicinos apte cura submittere rivos.

Corrupta haec, et quidem, nisi omnia me fallant, male intellectis verborum compendiis, litterisque f et p, nec non a et u, v et r, denique o et a, inter se commutatis, quod saepe factum. Legendum autem censeo:

Vicinoque a Fonte cavos. submittere rivos.

scriptum fuerit *aponte*, *aparte*, *aperte*, *apte*. 77. libri:

Plurima surgit ibi crescitque in acumina radix,

quem versum cur in ordinem Heynius non receperit, cum in tribus minimum habeatur Mss, nescio. Ceterum legendum:

Plurima surgebat crescens *in acumina radix*.

96. Heins. *stramine*.

Copae v. 12. malim *trepidans*, festinans. Pinguis oratio *strepitans rauco murmure rivus aquae*. Horatius Od. 2, 3, 11.: *obliquo laborat*

Lympha fugax trepidare *rivo*.

13. Burm.: *Sunt et Corycio*. 25. rectum est *Calybita*, et sequente v. Is. G. Vossii commentum *Ve-*

stae, quas emendationes etiam Heynius aliique probant. 36. malim *coronando,* sepulcrali. Istae formae verborum proprie dictorum non raro miscentur. Vide Vindic. Ovid. ad Met. 1, 190.

INDEX.

Not. Lib. 6. Aen. nobis numeratur a. v., qui vulgo 3. est, de quo vide ad eum locum.

lis imaginem ostendens leonem occidentis apud Golz. Numm. Sic. et Graec. M. 33, 4, neque non verisimile id reddit Tarentum postea ducta a Phalantho Heraclide Lacedaemoniorum colonia; sive poëta loquitur per prolepsin, ipseque intelligendus est Phalanthus, quem octavum ab Hercule facit Servius, quod visum Mazochio in libro de tabulis Heracleens. Prodr. c. 4., ubi multa de vetere Tarento; quemadmodum Horat. dixit *Lacedaemonium Tarentum* Od. 3, 5, 56. Cf. Heynii excurs. 14. ad A. 3. et supra v. saturum etc.

Tarquinius Superbus, rex Rom., A. 8, 646.

Tartara intima Leti G. 4, 481.

Tatius, rex Sabinorum, qui, postquam Romulus cum suis virgines Sabinas rapuissent in Consualibus, bello illato Capitolium, proditione Tarpejae virginis, cepit et Romam invasit, ubi dein pace facta cum Romulo per quinquennium regnavit. Liv. 1, c. 10, A. 8, 638.

Taygeta seu Taygetus, m. Laconiae, Libero sacer, G. 2, 488.

Taygete Pleias, ex qua Jupiter Lacedaemonem suscepit, urbis cognominis conditorem, G. 4, 232.

Tegea, oppidum Arcadiae, unde Pan G. 1, 18. appellatur Tegeaeus, h. e. Arcadius. v. Pan.

Teleboae relicta Tapho, quae est ex Echinadibus insulis, Acarnaniae objectis, Capreas occupasse dicti sunt, quorum rex Telon A. 7, 734. Ibidem commemoratur ejus fil. Oebalus, qui partem ipsius Campaniae sibi subjecit.

Tellus, prima deorum, A. 7, 136.

Telon seu Telo. v. Teleboae.

Tempe Peneia, Thessaliae locus amoenissimus ad Peneum fl., fuse descriptus ab Aeliano Var. Hist. 3, 2; a quo loco similia deinceps appellata sunt. G. 4, 317.

tendere, protendere, offerre, G. 4, 535; A. 2, 674. verbis respondere A. 9, 377.

tenere, continere, retinere, G. 2, 371.

terere labrum calamo, fistula canere, E. 2, 34. terere, tornare, G. 2, 444.

Tereus, Martis fil., rex Thraciae, Procnes, Pandionis regis Athenarum filiae, maritus, qui Philomelam, ejus sororem, a se compressam, cum injuriam ea celare nollet, crudeliter mutilavit, et in avem post epopem muta-est, E. 6, 78.

terga agrorum, aequor, superficies, G. 2, 236.

testudo, cithara, ut quam, testa animalis nervis intensa, Mercurius effecerit, G. 4, 464. Cf. Schneideri lexic. graec. v. χέλυς. testudo, locus cameratus, A. 1, 505,

GEDRUCKT IN DER KATHOL. BÜRGERHOSPITALS - BUCHDRUCKEREI
ZU MANNHEIM.

